

Conversa sobre teatre amb Bernat Joan i Marí

per Marià Torres i Torres

M. T.: Bernat, tu ets escriptor d'assaig, de narrativa, de política i de teatre. Què és per a tu el teatre?

B. J.: El teatre és un art molt complet i ho és per moltes raons; implica text, moviment, música, escenografia, escultura, espai, per això és un art total. És molt difícil trobar un altre art tan complet, que involucri tantes disciplines com és el teatre; i per altra banda és un art que no pot fer un tot sol i això és molt interessant, implica tot un equip de gent entesa en diferents aspectes, gent que ha d'entendre de música, de veu, de moviment, de text... i això fa que s'hi creïn uns equips molt interessants també.

M. T.: Com va començar el teu "vert" pel teatre?

B. J.: Buf! Hauríem de remuntar-nos a l'època del Seminari. Allí vaig començar a llegir alguns textos indultats. Quan tenia tretze o catorze anys en Miquel Torres em va suggerir de llegir alguna cosa de Goldoni i de Pirandello i vaig llegir allò de *Set personatges en busca d'autor*. Era una cosa que m'atreia molt des de sempre. I de fet, la primera cosa que vaig escriure va ser una peça de teatre, *Pinzellades*, que vaig presentar al Premi de la Nit de Sant Joan quan tenia setze anys. Devia ser als anys 1976-1977. És una cosa que vaig escriure a la cafeteria Milan de la via Púnica mentre feia traducció de llatí. Allí em trobava amb l'amic Felicià Martínez i mentre feia temps i traduïa anava fent escenes teatrals, que és una manera com una altra d'omplir el temps buit.

M. T.: Com classificaries la teua aportació al teatre?

B. J.: Jo diria que hi ha molta cosa incompleta, fragmentària, cal-li-

Resum

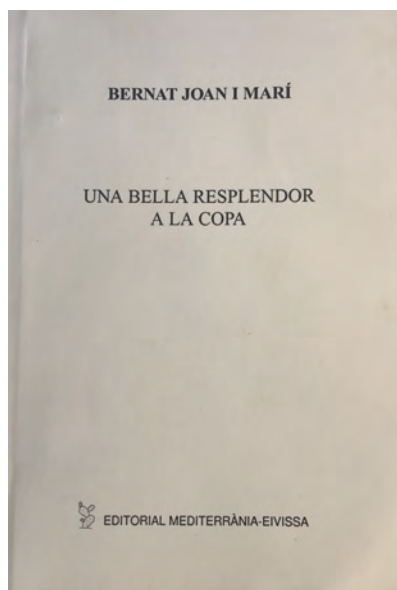
Bernat Joan i Marí (Sant Jordi de ses Salines, 1960) és l'escriptor més prolífic que hi ha ara mateix a les Pitiüses. Autor de llibres d'assaig sociolingüístic i polític, de novel·la, autor d'obres de teatre, actor i director. Tot seguit presentem una entrevista sobre tota una vida dedicada al teatre.

Mots clau: escriptor, teatre, Bernat Joan, Eivissa, Formentera.

Summary

Bernat Joan i Marí (Sant Jordi de ses Salines, 1960) is currently the most prolific writer in the Pityusic Islands. He is the author of sociolinguistic and political essays, novels, as well as a playwright, actor and director. The following interview is about his dedicated life to theatre.

Keywords: writer, theater, Bernat Joan, Ibiza, Formentera



A l'esquerra, portada d'*Una bella resplendor a la copa*, publicada l'any 1998. A la dreta, Bernat Joan i Marí durant l'entrevista (fotografia: Marià Torres).

doscòpica, perquè he fet moltes coses i molt diferents. I en part es deu al fet que moltes d'aquestes coses han set encàrrecs molt específics, que he escrit per a un públic determinat i en unes circumstàncies molt particulars. Posaré un exemple: vaig comen-

çar a fer teatre infantil perquè teníem un grup a San Rafel on hi portava les meues filles, que eren nens i nenes, i d'aquí va néixer, per exemple, *Les aventures del cavaller Tiranant*, escrita específicament per a aquest grup de Sant Rafel i els per-

sonatges que hi ha estan totalment adaptats a la gent del grup que hi havia. I això és el principi de començar a escriure teatre. I el darrer que he fet encara no s'ha publicat, però es publicarà d'aquí a uns mesos, és un altre encàrrec fet pel grup de teatre Pedro Cañestro que dirigeix Àngels Martínez, que un dia em va dir: som tantes actrius i tants actors i ja vaig començar a escriure-la. I altres vegades escric obres a partir del teatre dels tallers amb al·lots, vull dir el taller de teatre de l'Institut d'Estudis Eivissencs. I ho vaig fer tenint en compte qui podia fer un paper més llarg i qui podia fer un paper més curt. Per exemple, així ho vaig fer quan vaig escriure *Les tribus de la tribu*, o l'adaptació de la *Lisistrata* d'Aristòfanes, un tipus de teatre més divertit.

Però també he fet un teatre més seriós, com és el cas de l'obra *Marc Ferrer: Formentera, la nova terra*; es tracta d'una obra de temàtica històrica, escrita amb motiu del tercer centenari del repoblament de l'illa de Formentera per Marc Ferrer, obra que va ser també un encàrrec que em va fer el grup de teatre s'Esglai de Formentera. Altres vegades he agafat un tema que sacsejava la societat, com és el cas d'*Una bella resplendor a la copa*, pensant en l'eclosió de la SIDA a finals del segle XX.

M. T.: Quins són els teus models de teatre universal i català?

B. J.: Si començem pel teatre universal tenim el teatre de Shakespeare. Va ser una grandíssima descoberta. La lectura del teatre complet de Shakespeare traduït per Sagarra. Això era durant els anys que jo estudiava a Barcelona. Després més endavant ja vaig començar a barrallar-me amb la lectura de les obres completes en anglès, en una edició que vaig trobar al Rastro de Madrid. També són un model els autors clàssics grecs, Aristòfanes dins el teatre de fer riure, i el teatre d'Eurípides, de Sòfocles i d'Èsquil, autors de tragèdies, són autors que sempre tenc damunt la taula i són sempre una bona font d'inspiració.

Entre autors catalans tenim el gran teatre romàntic d'en Guimerà i altres, que sempre són un model de teatre que em crida l'atenció. Després tenim el teatre modernista amb

gent com Juli Vallmitjana, Jeroni Zanné, que són autors que al seu moment varen trencar motlles. Tenim el model de teatre avantguardista de Joan Brossa. I més moderns tenim Benet i Jornet, Jordi Galceran, que són autors que marquen. En Benet i Jornet, l'entrevistàrem amb un grup d'alumnes de batxillerat a ca seua i va ser molt interessant, perquè era el moment millor de l'autor damunt l'escenari. Anàrem a veure una obra al teatre Romea de Barcelona, i llavors poder entrevistar-lo a ca seua va resultar una activitat molt agradable: poder parlar d'allò que és màgic, que havia passat damunt l'escenari, amb el mateix autor de l'obra, va ser fantàstic.

M. T.: No has parlat de Dario Fo, el gran autor de la ironia. Jo sempre he pensat que darrere la ironia de Bernat Joan hi havia el teatre de Dario Fo.

B. J.: Sí, és un autor extraordinari. És un altre dels grossos grossos. *Mort accidental d'un anarquista* és una obra gairebé irreplicable. O *Òpera bufa*, on ell es fot de les estructures de poder, de tot el que pot. I arriba al premi Nobel de literatura sense cap pretensió. Critica les coses que no li agraden de la societat i determinats vicis. El mateix que feien els grecs com Aristòfanes: allò que no li agrada ho converteix en teatre i no té cap mania a esmentar personatges reals de vida. Dario Fo té un personatge híbrid de Vladimir Putin i de Berlusconi que és espectacular; i tot perquè un dia es va aixecar pensant el món governat amb un personatge mescla dels dos, diríem políticament tan sinistres i que donen molt de joc per fer aquest tipus de teatre. És un tipus de teatre que a mi personalment m'atreu molt.

M. T.: Mentre tu explicaves aquest tipus de Dario Fo he pensat en el teatre dels Joglars.

B. J.: I tant i tant: *Ubú, president*, entra dins aquesta línia de teatre. Igual que el magnífic muntatge que va ser el *Teledéum* també dels Joglars. Aquest espectacle va ser motiu de col·locació d'una bomba; igual que va passar a l'estrena de *La portentosa vida del padre Vicente* de Carles Mira, on fa una paròdia de la vida de sant Vicent Ferrer; també va ser motiu perquè col·locassin una bomba



Portada de l'obra *Marc Ferrer: Formentera, la nova terra*, publicada l'any 1996.

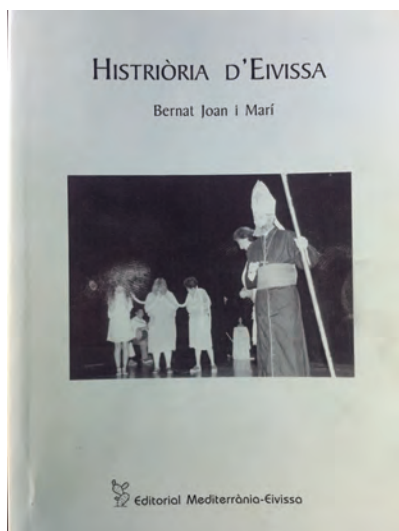
quan va ser estrenada a València. Tot això passa quan algú se sent provocat.

M. T.: Com valoraries la situació del teatre català en aquestos moments?

B. J.: Hi ha autors i actors molt i molt bons. Però hi hauria d'haver més recursos públics per al teatre. Fa unes setmanes que vaig anar a veure un musical a Madrid, *El Rey León*. El dirigeix Jordi Galceran i quan vaig veure la nòmina de gent que hi treballa, resulta que la major part són llicenciats en filologia catalana. Està passant que a Madrid s'aboquen molts de sous en el teatre i els actors i actrius tenen possibilitat de combinar. El teatre català és molt bo: tenim gent com Marta Pueyo, Jordi Galceran... autors valencians com els germans Sirera... Hi ha poques cultures minoritàries com la catalana que tinguin un grup d'autors tan destacats.

M. T.: Sembla que la història es repeteix quan trobam l'èxit de García Lorca amb el seu teatre a Calalunya a inicis del segle XX i tota una actriu catalana com va ser Margarida Xirgu... i la catalana Núria Espert és encara la millor actriu lorquiana.

B. J.: No és estrany que la millor actriu lorquiana fos una catalana, la Xirgu, ni que darrere Guimerà vengués en Sagarra i després Adrià



Histriòria d'Eivissa, 2000.

Gual, que per una banda feia teatre i per altra va ser l'introduïdor del cinema a l'estat espanyol.

Si agafes el catàleg del Festival de teatre clàssic de Mérida trobaràs que més de la meitat, per no dir la majoria, dels grups que hi participen són catalans. I això és així perquè hi ha un organisme molt potent com és l'Institut del Teatre que va crear aquest ambient i ha generat tota aquesta nòmina d'autors, d'actors i actrius. I per això el teatre català actual té bona salut. Com deia abans, però necessitaria una mica més infraestructura institucional per assegurar la corda.

M. T.: *I com veus el teatre a Eivissa i Formentera?*

B. J.: Veig que hi ha molts de grups i que representen teatre diferent, però els falta continuïtat. També falta molt de suport institucional. Trob a faltar un cert criteri a l'hora de planificar l'activitat teatral. I pens que s'han deixat anar algunes oportunitats importants com era la de fer l'Escola d'Art Dramàtic. Va ser un projecte que va morir massa jove. Va ser un projecte molt interessant i pens que encara ho és. Perquè hi ha molt de teatre amateur, però què passa? Que no hi ha formació d'actors i actrius. Ara el que hem fet alguns grups, com és el cas del grup de teatre de l'Institut d'Estudis Eivissencs, hem signat un conveni amb l'Escola Superior d'Art Dramàtic de les Illes Balears perquè venguin a fer

formació a Eivissa. Hi molta gent a qui interessa, molta gent que l'escena l'atreu i que vol representar teatre. Estaria molt bé que aquestos grups d'Eivissa tenguessin més bagatge de coneixement tècnic a l'hora de fer la seua activitat teatral.

M. T.: *Un element imprescindible per al teatre és el fet de poder disposar d'escenaris on representar les obres. Crec que mai en la història hi havia hagut tants escenaris.*

B. J.: És ben cert. Malgrat totes les dificultats i tots els forats que encara estan per omplir, és cert que mai hi havia hagut una xarxa de llocs on ara es pot representar teatre. Que hi hagi grups que fan teatre, que s'articulin els grups, que hi hagi formació i els espais on representar, la conjunció d'aquestos quatre elements faran que la cosa vagi endavant. Estam en procés de construcció d'una escena eivissenca.

M. T.: *Penses que una primera passa cap a aquesta normalitat del teatre a Eivissa va ser el moment que el teatre va poder entrar com a matèria optativa als instituts?*

B. J.: Sense cap mena de dubte. És una cosa que hauria de tenir continuïtat. De la meua experiència muntant tallers de teatre als instituts he de dir que és de les coses més positives que m'han passat: sempre ha tengut un gran èxit. És una cosa que sempre motiva molt els al·lots. Això de convertir-se en un altre personatge damunt un escenari sempre és una experiència interessant i jo crec que el fet que hi hagi un vincle amb el món educatiu és molt important. I és molt important que hi hagi un institut a Eivissa com és el cas de l'IES Quartó de Portmany, on es pugui fer un batxillerat d'arts escèniques, cosa que mai havíem tengut.

M. T.: *He conegut una altra experiència molt interessant, ara que parlem de teatre als instituts. A Quartó de Portmany vàrem començar treballant teatre amb alumnes i després vàrem acabar creant un grup de teatre de pares i mares.*

B. J.: Ah, això està molt bé. Això és una cosa viva, interactiva. Una idea interessant que hauria d'exportar-se a altres instituts i escoles.

M. T.: *Ara que sembla que hi ha una crisi de participació de les famílies dins les escoles i instituts, pareix*

mentida com resulta de vertebradora l'activitat de teatre a les escoles i instituts...

B. J.: És una cosa molt atractiva. Moltes vegades la culpa de no participar en la vida dels centres educatius ve del fet que el que s'ofereix no interessa excessivament, que no se li troba massa sentit. L'activitat de teatre en canvi té un atractiu molt llaminer, que el fa atractiu per a gent molt diversa, i no només per als al·lots.

M. T.: *Quan mir endarrere el camí fet pel teatre i amb el teatre em sembla que en algun moment hi ha hagut més activitat, sobretot si ens situam quaranta anys enrere.*

B. J.: És possible. A primers dels anys vuitanta va ser una etapa molt eclosiva, però també perquè ho era en molts altres aspectes; perquè el teatre no viu deslligat del món de la societat, sinó que hi va molt vinculat. I perquè hi ha canvis socials i polítics és un fet que hi té una gran incidència. Però jo crec que el teatre es veu afectat per aquestos moviments que hi ha dins la societat.

M. T.: *Bernat, si tenguessis un fameliar en les teues mans per transformar el teatre a les Pitiüses, quines feines li manaries?*

B. J.: El fameliar hauria de fer feines àrdues... Li demanaria que ens tornàs l'Escola d'Art Dramàtic d'Eivissa ràpidament i que hi posàs cinc o sis professionals com en Vicent Tur, cosa que ara és absolutament impossible. I que posàs en marxa les oportunitats que la gent vol dins aquest món.

M. T.: *Què estàs fent actualment, de teatre?*

B. J.: Estic treballant amb coses diverses. Estam preparant una obra per a l'Institut d'Estudis Eivissencs, que s'ha de presentar la pròxima primavera, sobre els set pecats capitals. És una cosa que ja veurem com surt, perquè ho anam fent una mica sobre la marxa. Jo estic treballant sobre la peresa. Serà una experiència d'escriptura col·lectiva, una mica a l'estil de com vàrem fer amb *No tenguís por*. Tenc una peça de teatre que es publicarà i es representarà al mateix moment, que va ser un encàrrec també, que es titularà *Balada de la garsa vella*, una obra que encara s'està construint.

M. T.: *Si comparam la producció en català i en castellà a les Pitiüses quina valoració en fas?*

B. J.: A les Pitiüses falta teatre en català, perquè per circumstàncies que són males d'explicar hi ha hagut sempre més teatre en castellà. Pens que hi hauria d'haver una oferta més activa de teatre en català. A vegades ha passat que gent clau dins el teatre no ha tengut la consciència lingüística que ha tengut en altres àmbits.

M. T.: *Tenc la impressió que si passàssim tot el teatre que ara es fa a les Pitiüses damunt una balança, el teatre català no quedaria malament.*

B. J.: Segurament està en el millor moment de la seua història.

M. T.: *Sumant-hi tot el teatre costumista...*

B. J.: Sí, segurament es troba en la millor època de la història. Però clar, si miram endarrere venim d'una situació molt precària. De la mateixa manera que hem de dir que la literatura catalana durant els segles XIX i XX ha passat una grandíssima època. Malgrat dictadures i persecucions i tots els problemes que hi ha hagut, és molt semblant, i el teatre també, a la que tenen comunitats lingüístiques semblants a la nostra com Txèquia, Hongria, Finlàndia, o aquestos llocs. No hem de tenir cap complex, en aquest sentit.

M. T.: *Hi ha unes de les teues obres que ja em va semblar una mica especial la primera vegada que la vaig llegir, per no dir una mica estranya: em referesc a Carn de psiquiàtric, crua.*

B. J.: És de les primeres coses que vaig escriure. Els personatges són un boig i un psiquiatre, que al final la conclusió que n'ha de treure el públic és que està més avariament el psiquiatre que no el boig. El boig va a la seua i no és que estigui bé... Però el psiquiatre té aquesta seguretat que li dona el títol, els estudis, la seua feina, i totes aquestes coses que comparteix amb la persona sana. En canvi la bogeria i la salut mental a vegades són coses que resulten ser construccions socials. Aquesta és la idea d'aquesta obra, que, per cert, va ser escrita majoritàriament al bar Terminus de Palma, mentre jo feia temps per anar a una escola d'estiu a Mallorca a la qual em varen convidar i jo m'hi vaig apuntar.



Bernat Joan i Mari, interpretant *No tenguís por*, 2019. Fotografia extreta del programa de mà de l'estrena de l'obra.

M. T.: *I quin tipus de teatre és el que t'ha agradat més escriure?*

B. J.: Jo crec que aquell teatre que té alguna implicació amb la societat. Quan vaig escriure *Fàtima a Teheran* ho vaig fer pensant en la situació dramàtica en què es troben les dones a les teocràcies islàmiques. I la vaig escriure abans de tenir contactes amb gent d'allà; que després n'hi he tengut prou. Agafes una situació dramàtica per presentar una societat en una situació extrema; però també pots pensar en aquesta desigualtat de gènere, que es produeix aquí, també entre nosaltres. És el cas d'*Una bella resplendor a la copa*, que és la mateixa situació a partir de la SIDA. M'agrada escriure coses així, més espesses. I llavors també m'agrada escriure coses sobre fer por, com és el cas de la meua part de *No tenguís por*. Jo m'ho vaig passar molt bé fent el meu paper; això de fer por a través de l'escena és tot un repte, per la dificultat que suposa; és una cosa complicada però molt interessant.

M. T.: *Ara mateix estava pensant en un altre tipus de teatre: Histriòria d'Eivissa.*

B. J.: Sí, és una visió còmica de la història d'Eivissa. Va ser agafar algunes etapes de la història d'Eivissa i anar fent escenes com una cosa his-

trionica. Això va ser una idea dins del taller de teatre de l'IEE. I una vegada més vaig pensar la idea d'anar creant personatges i papers pensant en la gent que hi havia al taller; tants actor i actrius, idèntics de personatges: està tot fet a mida. Igual que en l'obra *La història d'ella*, o en *Les tribus de la tribu*, on hi vaig incorporar un grup d'estudiants que feien música i tocaven rock.

M. T.: *Autor, actor, director, només et manca ser empresari teatral.*

B. J.: Si fos empresari segurament que l'empresa aviat se n'aniria a fer punyetes, perquè som molt dolent amb els números i els negocis. Però sí que he tengut la sort de tocar diferents facetes dins el món del teatre. I això és una sort.

M. T.: *Parlant d'una empresa teatral, crec que aquella idea que va tenir ja fa anys Antonio Cantos ha estat l'única iniciativa que hi ha hagut a Eivissa de crear una empresa de teatre.*

B. J.: Va ser una experiència interessant i que durant un temps va funcionar. Estaria molt bé que qui té visió empresarial tengués també el cuquet del teatre. Alguna vegada ho he comentat amb diverses persones. Seria bo que hi hagués un punt de professionalització del teatre. Hi ha



Grup de teatre de l'Institut d'Estudis Eivissencs. Foto extreta del programa de mà de l'estrena de l'obra *No tenguís por*, 2019.

gent que en sap prou com per fer-ho. Hi ha actors i actrius que són més bons del que es pot esperar del món del teatre a Eivissa. Tenim gent amb coneixements teatrals i estaria molt bé que hi hagués una mica de professionalització.

M. T.: *L'actriu Àngels Martínez crec que en algun moment s'ha plantejat crear una empresa teatral.*

B. J.: Amb en Cantos també hi havia col·laborat. Àngels, com na Neus Torres, com en Vicent Tur, hi dediquen moltes hores, per no dir mitja vida, i sí, estaria molt bé que hi poguessin mig viure.

M. T.: *Com valors l'experiència d'en Vicent Tur i el seu grup l'Increat Teatre? Aquest grup va néixer amb la intenció de trencar amb el teatre costumista que predominava a Eivissa.*

B. J.: Va ser molt innovadora al seu moment i va fer coses prou interessants. En Vicent Tur és una ment inquieta i és una de les persones amb qui he compartit aquesta conversa que ara tenim, és a dir, la necessitat que hi ha a Eivissa de professionalitzar una mica el teatre.

M. T.: *Com valors iniciatives com aquest Certamen dedicat a Pedro Cañestro?*

B. J.: Està bé i s'ha de millorar. Està bé que es pensi a donar suport a

grups que estan fent coses, però s'hauria d'ajudar a donar estabilitat als grups que estan fent teatre. S'hauria de buscar que hi hagués teatre al llarg de l'any i no només fomentar un teatre de certamen. Hauria de ser un teatre que tengués continuïtat. S'hauria de mirar d'estabilitzar grups que existeixen, grups que miren de tirar endavant, lliures, que no depenguessin d'una subvenció o d'un certamen. I llavors hi ha un altre aspecte que s'hauria de millorar per consolidar el teatre dins la gent i la societat i és que el teatre també s'ha de fer accessible a tothom i és que una persona que té feina i un sou que pagui és cosa normal, però que paguin els estudiants em pareix malament.

M. T.: *Quan parlem de teatre infantil tenim dues experiències interessants a Eivissa: el Festín i el Certamen de Santa Eulària.*

B. J.: Quan parlem d'això hem de dir que aquestes iniciatives tenen molt de mèrit. Sí, s'haurien de mantenir aquestes dues convocatòries de teatre infantil ja consolidades i per altra part s'haria d'estendre als altres ajuntaments per tal que promoguessin el teatre infantil.

M. T.: *La presència de grups de teatre d'Eivissa trob que flaqueja bastant. Hi ha hagut etapes anteriors*

on hi havia més presència de teatre d'Eivissa.

B. J.: Fomentar el teatre infantil és una bona iniciativa; és com fer lectors, a fer d'espectadors de teatre també es comença de nens. El públic infantil s'ha de cuidar. Altres ajuntaments haurien de prendre exemple.

M. T.: *I parlem de Formentera. En aquest moment com està el teatre a Formentera?*

B. J.: Hi ha un grup que es troba hivernant, que és l'Esglai, un grup que, dirigit per Andreu Ferrer, ha estat referent des de l'inici de la transició. Aquest grup ha fet que es creassin textos com va ser el meu cas que ja hem comentat. També hi ha teatre a l'IES Marc Ferrer, de la mà de Vicent Morna. I ara mateix hi ha un altre tipus de teatre experimental, en el qual en Vicent Morna també hi està implicat, que és el teatre que es fa a l'entorn de la Casa del Poble de la Mola. Però tot això no cobreix tot el públic potencial que hi ha a l'illa de Formentera. Hi ha un públic que demana un teatre més popular i costumista, que és el públic de s'Esglai, que no és el mateix públic del teatre experimental que es fa a la Mola, que és una teatre més per a minories ja iniciades. Hi ha moltes coses per cobrir a Formentera i això és important.

M. T.: *I per acabar aquesta conversa Bernat, tens el micròfon a disposició per dir el que creguis que has d'afegir.*

B. J.: He deixat cinquanta mil coses per dir, perquè tampoc es pot pretendre dir-ho tot en una sola conversa. El que s'ha de buscar amb el teatre són una sèrie de coses: per una banda, passar-s'ho bé, fruir, sentir-se feliç com a espectador, com a actor o com a persona que escriu teatre; i per altra el teatre ha de tenir un aprofitament, ha de fer pensar, de somoure idees, ha de fer sentir com la música, i aquí tancam el cercle dient allò que parlàvem al principi, que el teatre és un art total, un art que ho implica tot. El teatre fa pensar, fa sentir, fruir, patir dolor, alegria, fa por i fa riure. I tot això fa el teatre gran, grandíssim.

MARIÀ TORRES I TORRES ■